

Формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури як психолого-педагогічна проблема

Шевченко Максим¹

Державний заклад «Південноукраїнський педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, Україна

E-mail: Shevchenko.MO@pdpdu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7638-4130>

У статті актуалізовано проблему формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури. Презентовано аналіз наукових джерел, в яких висвітлено категорію «інклюзивна компетентність». Уточнено зміст поняття «інклюзія» як комплексний та системний процес забезпечення рівноправного доступу до якісної освіти (на всіх ланках) дітям з особливими освітніми потребами шляхом конструювання системи їхнього навчання у закладах загальної середньої освіти на засадах особистісно-зорієнтованих методик навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей освітньої та пізнавальної діяльності таких учнів. Визначено, що маркерами сучасного інклюзивного освітнього середовища можна назвати: розуміння педагогами необхідності застосування різноманітних дидактичних підходів з урахуванням різних стилей навчання, темпераменту й персональних особливостей окремих категорій дітей; адаптування навчальних (дидактичних, методичних) матеріалів; використання різних алгоритмів диференціації дітей за рівнем пізнавальної активності та освітніх перспектив. За результатами опрацювання наукових позицій провідних науковців специфіковано поняття інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури в такому формулюванні: система сформованих знань фахівця щодо різноманітних способів реалізації принципів інклюзії в освіті та її здоров'язбережувальних можливостей; професійно-детермінованих умінь в контексті розроблення методики фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами; настанов педагога на створення безбар'єрного освітнього середовища як органічного простору співіснування дітей із «нормативним» розвитком і дітей зі специфічними особливостями фізичного, емоційного і психічного здоров'я. виокремлено напрями позитивного впливу на формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в педагогічному університеті: насичення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інклюзивним змістом, увиразнення значущості інклюзивних освітніх практик для здоров'язбереження молодого покоління; активізація самостійної роботи студентів із розроблення індивідуальних моделей фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами без порушення логіки та органіки традиційної системи фізичного виховання; актуалізація мотиваційної настанови майбутніх учителів на реалізацію принципів інклюзії у фізичному вихованні.

Ключові слова: інклюзія, інклюзивне освітнє середовище, інклюзивна компетентність, професійна компетентність, інклюзивна компетентність учителя фізичної культури, майбутні вчителі фізичної культури, професійна підготовка.

Вступ. Поступова європеїзація освітнього простору нашої країни зумовила потребу у змінах світоглядної парадигми соціуму в контексті формування толерантного ставлення суспільства до проблем гармонійного розвитку людей з обмеженими можливостями фізичного, психічного, емоційного та соціального здоров'я. За влучним висловом Н. Щекотиліної, «ідеологія інклюзії не заперечує наявності фізичних, розумових, інтелектуальних чи соціальних відмінностей, а постулює необхідність надання рівних можливостей в освіті для дітей із нормативним розвитком та «розмаїтих» дітей» (Щекотиліна, 2020: 122). Показником ефективного функціонування закладу загальної середньої освіти в умовах інклюзії є спеціальна інклюзивна компетентність учителів як здатність створювати безбар'єрне освітнє середовище школи; здатність ураховувати індивідуальність та неповторність кожного учня; прагнення досягати емоційного та функційного оптимуму у співпраці з дітьми з особливими освітніми потребами та їхніми батьками. Зважаючи на те, що здоров'язбереження перебуває у фокусі безпосередньої професійної діяльності вчителів фізичної культури, потребує більш глибокого опрацювання проблематика формування інклюзивної компетентності майбутніх фахівців фізичної

¹аспірант кафедри педагогіки Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

культури і спорту в системі професійно-педагогічної підготовки.

Феноменологію реалізації принципів інклюзії в систему професійної діяльності вчителів різного профілю дослідили Зоя Шевців (підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному освітньому середовищі) та Наталя Щекотиліна (підготовка майбутніх учителів фізичної культури до індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії). Ученими (Е. Данілавічюте, А. Колупаєва, С. Литовченко, Ю. Найда, Л. Савчук, Т. Сак, О. Таранченко) сфокусовано увагу на методичному підґрунті системи впровадження «інтегрованого навчання» та дидактичному підґрунті моделей корекційної педагогіки (фундатор – Віталій Бондар). У наукових розвідках (Г. Беленької, К. Бовкуш, Ю. Бойчука, А. Василюк, Н. Фіголь) знаходимо продуктивні напрацювання щодо аналізу категорії «інклюзивне освітнє середовище».

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у висвітленні термінологічних контурів, концептуального змісту та специфічних характеристик феномена «інклюзивна компетентність учителя» у розрізі професійної діяльності сучасного фахівця фізичної культури і спорту.

Завдання: 1) проаналізувати динаміку розгортання дослідницької думки щодо сутнісного наповнення категорії «інклюзивна компетентність»; 2) визначити феномен «інклюзивна компетентність учителя фізичної культури»; 3) окреслити напрями педагогічного впливу на процес формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому середовищі педагогічного університету.

Матеріали та методи дослідження: систематизація та узагальнення даних, що містяться в науково-методичних, нормативно-інструктивних та науково-популярних джерелах для фіксування термінологічних рамок поняття «інклюзивна компетентність»; контент-аналіз наукових позицій провідних учених України та країн ЄС щодо пріоритетів інклюзивної політики та потенціалу її впровадження в систему освіти для визначення напрямів позитивного впливу на формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Результати дослідження. Перед тим, як зануритись у роздуми щодо сутності інклюзивної компетентності вчителя зафіксуємо власне бачення сутності принципів інклюзії як феномену, що детермінує зміну світоглядних позицій щодо специфікантив сучасного освітнього простору. У власних міркуваннях доєднуємося до наукової позиції Н. Щекотиліної, яка зазначає, що освітній процес є різноманітною складноструктурованою системою матеріально-технічного (приміщення, будівля), методичного (робочі навчальні програми, підручники, навчальні плани), професійно-педагогічного (адміністрація школи, педагогічний колектив) забезпечення процесу навчання, розвитку і виховання учнів. До цієї системи, на думку Н. Щекотиліної, мають бути повноцінно «включені» учні, які потребують спеціальної уваги з боку фахівців, без порушення процесуальної логіки, магістральної мети та алгоритму функціонування закладу загальної середньої освіти. Інклюзія, за висловом ученої, є залученням до освітнього процесу дітей з обмеженими можливостями фізичного, психічного та емоційного здоров'я, які вирізняються певним ступенем «несхожості», унікальності і неповторності (Щекотиліна, 2019).

Продуктивного значення в контексті дослідження набуває теза дослідниці про те, що інклюзія в освіті є певною програмою, в якій закладено широкий спектр абілітаційних можливостей реалізації саме вчителем фізичної культури принципів індивідуалізації та диференціації фізичного розвитку учнів з особливими освітніми потребами (Щекотиліна, 2020).

У Концепції інклюзивного навчання, що була представлена на широкий науково-педагогічний загал у 2010 році та імплементована у 2011 році інклюзія тлумачиться як комплексний та системний процес забезпечення рівноправного доступу до якісної освіти (на всіх ланках) дітям з особливими освітніми потребами конструювання системи їхнього навчання у закладах загальної середньої освіти на засадах використання особистісно-зорієнтованих методик навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей освітньої та пізнавальної діяльності таких учнів (Концепція, 2010).

Відповідно до вищезазначеного, в закладах освіти має бути сконструйовано повноцінне інклюзивне освітнє середовище, що й забезпечить органічне «включення» (англ. *inclusion* – включення, франц. *inclusif* той, що включає в себе, лат. *include* – заключаю, включаю) (Шевців, 2017) дітей в освітній процес не зважаючи на ступінь їхньої «інакості» за параметром здоров'я.

Занурення у проблематику функціонування інклюзивного освітнього середовища та способів його організації дозволяє стверджувати, що маркерами сучасного інклюзивного освітнього середовища можна назвати: розуміння педагогами необхідності застосування різноманітних дидактичних підходів з урахуванням різних стилей навчання, темпераменту й персональних особливостей окремих категорій дітей; адаптування навчальних (дидактичних, методичних) матеріалів; використання різних алгоритмів диференціації дітей за рівнем пізнавальної активності та освітніх перспектив. Водночас інклюзивне освітнє середовище розуміється як певний життєвий простір, що забезпечує генерування почуття власної гідності та впевненості в собі учнів, які потребують корекції психічного і фізичного розвитку.

Г. Беленька визначила поняття «інклюзивна компетентність» у розрізі підготовки сучасного вчителя-вихователя як інтегративне особистісно-детерміноване новоутворення, що зумовлює його

здатність здійснювати весь спектр професійно-педагогічних функцій у процесі інклюзивного навчання з урахуванням різних освітніх потреб дітей, забезпечує включення дитини з особливими освітніми проблемами в середовище закладу загальної середньої освіти та створення передумов для її розвитку і саморозвитку (Беленька, 2011).

На думку Н. Фіголь, інклюзивна компетентність педагога може бути потрактована як певний рівень знань і вмінь, що необхідні для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; як базовий обсяг знань та вмінь, утілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби дітей, які мають вади здоров'я, та інтегрувати їх у середовище закладу загальної середньої освіти (Фіголь, 2020).

На думку Т. П'ятакової, сформована інклюзивна компетентність учителя передбачає: здатність бачити, розуміти психолого-педагогічні закономірності й особливості вікового та індивідуального (фізичного, психофізичного, психоемоційного) розвитку дітей з особливими освітніми потребами та оперувати ними у ході організації освітнього процесу в умовах інклюзії; уміння добирати оптимальні способи організації інклюзивного навчання, проєктувати освітній (виховний, розвивальний) процес для спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами і без них; здатність застосовувати різні алгоритми педагогічної взаємодії між усіма суб'єктами освітнього процесу; уміння конструювати середовище, що сприяє корекції і всебічному розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії; здатність використовувати весь спектр ресурсів і можливостей закладу освіти для повноцінного розвитку дітей з особливими потребами та дітей з нормативним розвитком; прагнення проєктувати власний професійний саморозвиток у галузі освіти, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії (П'ятакова, 2013).

На думку Ю. Бойчука, інклюзивну компетентність педагога можна розглядати як системне, інтегроване особистісне утворення, що формується на базі системи інклюзивних знань, спеціальних інклюзивних умінь і навичок, професійних і особистісно-значущих якостей, а також прагнення до оволодіння здоров'язберезувальними і корекційно-розвивальними технологіями, що детермінують його готовність до професійної діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища (Бойчук, 2015).

В роздумах Ю. Бойчука нам імпонує й те, що дослідником у цьому контексті визначено сутність ще однієї концептуально-значущої категорії – інклюзивна діяльність учителя. Інклюзивна діяльність педагога, зауважує Ю. Бойчук, продукує повноцінне включення дитини з особливими освітніми потребами в освітній процес школи, зокрема в освітню діяльність на уроці, у життя класу й школи в позаурочний час. Задля цього, продовжує автор, інклюзивна діяльність учителя передбачає адаптацію освітнього простору: диференціювання освітнього процесу, розроблення для кожної дитини індивідуального навчального плану, добір відповідного навчально-методичного забезпечення, застосування найбільш ефективних традиційних й адекватних інноваційних дидактичних технологій (Бойчук, 2015).

Суголосну думку висловлює А. Василюк, розгортаючи думку про те, що інклюзивна компетентність учителя віддзеркалюється насамперед системою функцій, що реалізуються в освітньому процесі. З-поміж провідних функцій дослідниця особливо виокремлює:

конструктивно-комунікаційну (передбачає розроблення, планування, організацію і проведення професійної соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивного навчання виокремленням накресленням адекватної мети освітнього процесу, врахування різноманітних навчальних потреб учнів, варіювання організаційних форм, дидактичних методів і засобів навчання, здатність координувати конструктивну взаємодію з усіма суб'єктами освітнього процесу для продуктивного відтворення системи інклюзивного навчання);

освітньо-виховну (передбачає надання освітніх послуг школярам у спеціально створеному середовищі – інклюзивному класі, створення освітньо-виховних ситуацій «оптимізму» і впевненості у власних силах освітніх, пізнавальних і особистісних можливостях. Це сприяє розвитку дітей з особливими освітніми потребами та оптимізації їхнього психоемоційного стану, забезпечує фасилітаційно-педагогічний супровід, позитивно впливає на соціальну адаптацію «розмаїтих дітей»;

аналітично-корегувальна (передбачає оволодіння спеціальними знаннями, вміннями і навичками, що необхідні для здійснення інклюзивної діяльності, спроможність адекватно оцінювати педагогічні ситуації й ухвалювати відповідні рішення, здатність до адекватних діагностувальних і моніторингових процедур у ході інклюзивного навчання) (Василюк, 2020)

На думку К. Бовкуш, інклюзивна компетентність педагога є детермінованою інклюзивним середовищем системою професійно-педагогічних дій, що уможлиблює здійснення професійних функцій у процесі інклюзивної освіти (Бовкуш, 2014). Інклюзивна компетентність учителя, продовжує науковець, збагачує соціально-педагогічну діяльність педагога, надає більше можливостей з урахуванням різних освітніх проблем учнів з обмеженими можливостями здоров'я, тим самим забезпечуючи їхню інклюзію (включення) у так зване «нормативне» середовище закладу освіти, створюючи умови для комфортного особистісного й освітнього розвитку вихованців, а в подальшому сприяє їхньому саморозвитку та повноцінній соціалізації.

Цікавий погляд щодо специфіки інклюзивної компетентності висловили вчені (І. Ніколаеску, О. Міхальчук, Ю. Нікітська) зазначаючи, що інклюзивна компетентність означає «оволодіння мистецтвом інклюзивної освіти» наголошуючи при цьому на значущості так званої «конструктивістської дидактики», що забезпечує широку палітру можливостей модифікувати зміст, методику й технологію, увесь арсенал засобів навчання з урахуванням індивідуально-зумовлених освітніх потреб і пізнавальних можливостей учнів (Ніколаеску, 2023).

Перед тим, як схарактеризувати термінолексему «інклюзивна компетентність учителя фізичної культури» звернімося до параметрів компетентнісного підходу, адже в системі вищої, зокрема педагогічної освіти, саме його принципи є домінуючими на сучасному етапі розвитку вищої професійної освіти.

Суголосну думку висловила Л. Хоружа, зазначаючи, що сучасна вища професійно-педагогічна освіта характеризується динамічним оновленням понятійно-термінологічного апарату, активним застосуванням нових термінів, раніше притаманних дещо іншим сферам діяльності. Суголосні з дослідницею в тому, що категорія «професійна компетентність» є найуживанішим поняттям, яке було сформульоване в педагогічній науці й освітній практиці нашої країни в останньому десятилітті (Хоружа, 2017).

У загальному вигляді, на думку Л. Хоружої, професійна компетентність є усталеною здатністю до певної діяльності «зі знанням справи», що передбачає: глибоке розуміння сутності завдань, які виконуються, і проблем, що виникають у ході діяльності; обізнаність із набутим раніше позитивним і продуктивним досвідом у галузі, активне оволодіння його найкращими досягненнями; вміння добирати засоби і способи дії, що адекватні конкретним обставинам часопростору; стійке почуття відповідальності за досягнуті результати професійних дій; здатність ураховувати помилки і вносити корективи в процесі роботи (Хоружа, 2017).

Отже, професійну компетентність учителя розуміємо як синтез теоретичних знань, практичних умінь, досвіду й особистісних якостей, які забезпечують ефективність і результативність його педагогічної діяльності.

Зважаючи на те, що безпосередньо здоров'язбереження належить до палітри професійних функцій учителя фізичної культури, його інклюзивна компетентність може бути віднесена до ключових, а професійна діяльність в інклюзивному освітньому середовищі стає визначальною характеристикою успішної професійної практики в системі фізичного виховання учнів.

Інклюзивну компетентність учителя фізичної культури визначаємо як систему сформованих знань фахівця щодо різноманітних способів реалізації принципів інклюзії в освіті та її здоров'язбережувальних можливостей; професійно-детермінованих умінь у контексті розроблення методики фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами; настанов педагога на створення безбар'єрного освітнього середовища, як органічного простору співіснування дітей із «нормативним» розвитком і дітей зі специфічними особливостями фізичного, емоційного і психічного здоров'я.

На нашу думку, в системі професійно-педагогічної освіти майбутніх учителів фізичної культури мають бути внесені певні зміни, що забезпечать посилення уваги до уяскравлення інклюзивного контенту в підготовці вчителів означеного профілю.

Власний багаторічний досвід автора з опорою на результати наукових та методичних напрацювань дозволяє сформулювати напрями позитивного впливу на формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в педагогічному університеті:

наповнення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інклюзивним змістом, вираження значущості інклюзивних освітніх практик для здоров'язбереження молодого покоління;

активізація самостійної роботи студентів з розробленням індивідуальних моделей фізичного виховання учнів з особливими освітніми потребами без порушення логіки та органіки традиційної системи фізичного виховання;

актуалізація мотиваційної настанови майбутніх учителів на реалізацію принципів інклюзії у фізичному вихованні.

Висновки. Враховуючи результати аналізу нормативно-інструктивних, наукових і методичних джерел, здійснено спробу визначити тенденції у розумінні сутності інклюзивної компетентності сучасного вчителя. Проаналізовано потенціал формування інклюзивної компетентності вчителя фізичної культури і накреслено перспективи збагачення системи підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту інклюзивним змістом.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі вбачаємо у розробленні структурно-компонентної схеми інклюзивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури та педагогічних умов її формування в педагогічному університеті.

Література

Беленька Г. В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. К.: Київ. ун-тім. Б. Грінченка, 2011. 320 с

Бовкуш К. П. Основні засади формування інклюзивної компетентності педагога. *Молодий вчений*. №7 (10). 2014. С. 158-161.

Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2015. 117с.

Василіук А. Інклюзія як простір для розвитку чи ризик маргіналізації учня? Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами : зб. матеріалів IV Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 10–11 грудня 2020 р. Вінниця, 2020. Вип. 3. С. 138-141.

Концепція розвитку інклюзивної освіти: Затверджено Наказом міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 р. № 912. Законодавство. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/ (Дата звернення: 17.03.2023).

Ніколаеску І. О., Михальчук О. О., Нікітська Ю. М. Формування інклюзивної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 3(204). 2023. С.87–90.

П'ятакова, Т. Розвиток інклюзивної компетентності вчителя: швейцарський досвід. *Studies in Comparative Education*, 2013. (1). <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18691/16434> (Дата звернення 25.05.2023)

Фіголь Н. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 77. 2020. С. 199-202.

Хоружа Л. Аксиологічні орієнтири професійної підготовки педагога (наукові ідеї доктора педагогічних наук, професора, академіка НАПН України О.Я. Савченко). *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. № 28. С. 12-15.

Шевців З. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 384с.

Щекотиліна Н. Ф. Специфіка підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи в інклюзивному освітньому середовищі школи. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал Причорноморського науково-дослідницького інституту економіки та інновацій*. Одеса, 2019. № 13. С. 213–217.

Щекотиліна Н. Ф. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до індивідуальної роботи з учнями в умовах інклюзії: дис. ...на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2020. 256 с.

Formation of inclusive competence of future teachers of Physical Culture as a psychological and pedagogical problem

Shevchenko Maksym²

State Institution "South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky", Odesa, Ukraine

The article highlights the problem related to the formation of inclusive competence of future teachers of Physical Culture. The analysis of scientific sources, which covered the category "inclusive competence", was presented. The content of the concept "inclusion" has been clarified as a complex and systematic process of ensuring equal access to quality education (at all levels) for children with special educational needs by designing a system of their education in institutions of general secondary education on the basis of the use of personality-oriented teaching methods, taking into account the individual characteristics of the educational and cognitive activities of such students. It has been determined that markers of the modern inclusive educational environment can be associated with: teachers' understanding of the need to apply various didactic approaches, taking into account different styles of learning, temperament and personal characteristics of certain categories of children; adaptation of educational (didactic, methodological) materials; the use of various algorithms for differentiating children by the level of their cognitive activity and educational prospects. On the basis of the study of the leading scientists' viewpoints, the concept of inclusive competence of a teacher of Physical Culture was specified in this formulation: a system of specialist's formed knowledge of various ways of implementing the principles of inclusion in education and his/her health-saving capabilities; professionally determined skills in the context of developing methods of physical education intended for students with special educational needs; teacher's instructions on creating a barrier-free educational environment, as an organic space for the

---

² Postgraduate student of the Department of Pedagogy at the State institution «South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky»

coexistence of children with "normative" development and children with specific features of physical, emotional and mental health. The directions of positive influence on the formation of inclusive competence of future Physical Culture teachers in the pedagogical university are formulated as follows: saturation of the system of professional training aimed at future teachers of Physical Culture with inclusive content, by means of enhancing the significance of inclusive educational practices for the health of the younger generation; activation of students' independent work to develop individual models of physical education of students with special educational needs without violating the logic and organics of the traditional system of physical education; updating the motivational guidance of future teachers to implement the principles of inclusion in physical education.

Keywords: inclusion, inclusive educational environment, inclusive competence, professional competence, inclusive competence of the teacher of Physical Culture, future teachers of Physical Culture, profession-oriented training.

References

Boychuk, Yu.D., Borodina, O.S., & Mykytyuk, O.M. (2015). Inklyuzivna kompetentnist' maybutn'oho vchytelya osnov zdorov'ya [Inclusive competence of the future teacher of the basics of health]. Kharkiv: KHNPU imeni H.S. Skovorody [in Ukrainian].

Bovkush, K.P. (2014). Osnovni zasady formuvannya inklyuzivnoyi kompetentnosti pedahoha [The main principles of the formation of the inclusive competence of the teacher]. *Molody vchenyy – A young scientist*. Vols. 7 (10), pp. 158-161 [in Ukrainian].

Byelyenka, H.V. (2011). *Formuvannya profesiynoyi kompetentnosti suchasnoho vykhovatelya doshkil'noho navchal'noho zakladu* [Formation of professional competence of a modern preschool teacher]. Kyiv: Kyiv. un-tim. B. Hrinchenka [in Ukrainian].

Fihol, N. (2020). Inklyuzivna kompetentnist' pedahoha: teoretychnyy aspekt [Inclusive teacher competence: theoretical aspect]. *Naukovyy chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realiyi ta perspektyvy – Scientific journal of the M.P. Drahomanov NPU. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects*. Issue 77, pp. 199-202 [in Ukrainian].

Khoruzha, L. (2017). Aksiologichni oriyentiry profesiynoyi pidhotovky pedahoha (naukovi ideyi doktora pedagogichnykh nauk, profesora, akademika NAPN Ukrayiny O.YA. Savchenko) [Axiological orientations of teacher professional training (scientific ideas of Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of National Academy of Sciences of Ukraine O. Ya. Savchenko)]. *Pedagogichna osvita: teoriya i praktyka. Psykholohiya. Pedagogika – Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy*. Vols. 28, pp. 12-15 [in Ukrainian].

Kontseptsiya rozvytku inklyuzivnoyi osvity: Zatverdzheno Nakazom ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 1 zhovtnya 2010 r. № 912. (2010). *Concept of development of inclusive education: Approved by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated October 1, 2010 No. 912. Legislation*. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/9189/ [in Ukrainian].

Nikolayesku, I.O., Mykhalchuk, O.O., & Nikitska, Yu.M. (2023). Formuvannya inklyuzivnoyi kompetentnosti vykhovatelya zakladu doshkil'noyi osvity [Formation of inclusive competence of the educator of the preschool education institution]. *Imidzh suchasnoho pedahoha – The image of a modern teacher*. Issue 3(204), pp. 87–90 [in Ukrainian].

Pyatakova, T. (2013). Rozvytok inklyuzivnoyi kompetentnosti vchytelya: shveytsars'kyy dosvid [Development of inclusive teacher competence: Swiss experience]. *Studies in Comparative Education*, Vols. (1). <http://pps.udpu.edu.ua/article/view/18691/16434> [in Ukrainian].

Shchekotylyna, N.F. (2019). Spetsyfika pidhotovky maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do roboty v inklyuzivnomu osvith'omu seredovyskhi shkoly [The specifics of training future teachers of physical education to work in an inclusive school educational environment]. *Innovatsiyina pedagogika: naukovyy zhurnal Prychornomors'koho naukovo-doslidnyts'koho instytutu ekonomiky ta innovatsiy – p Innovative pedagogy: scientific journal of the Black Sea Research Institute of Economics and Innovation*. Odesa, Vols. 13, pp. 213–217 [in Ukrainian].

Shchekotylyna, N.F. (2020). Pidhotovka maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do indyvidual'noyi roboty z uchnyamy v umovakh inklyuziyi [Preparation of future teachers of physical education for individual work with students in conditions of inclusion]. *Candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].

Shevtsiv, Z.M. (2017). *Profesiyna pidhotovka maybutnikh uchyteliv pochatkovoyi shkoly do roboty v inklyuzivnomu seredovyskhi zahal'noosvith'oho navchal'noho zakladu: monohrafiya* [Professional training of future primary school teachers to work in an inclusive environment of a comprehensive educational institution]. Kyiv: Tsentri uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

Vasylyuk, A. (2020). Inklyuziya yak prostir dlya rozvytku chy ryzik marhinalizatsiyi uchnya? [Inclusion as a space for development or a risk of student marginalization?]. *Inklyuzivna osvita yak indyvidual'na trayektoriya osobystisnoho zrostannya dytyny z osoblyvymy osvithnimy potrebamy : zb. materialiv IV Vseukr.*

nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastyu, 10–11 hrudnya 2020 r. Vinnytsya – Inclusive education as an individual trajectory of personal growth of a child with special educational needs: coll. materials IV All-Ukrainian science and practice conf. from international participation, December 10–11, 2020. Vinnytsia. Issue 3, pp. 138–141 [in Ukrainian].

Accepted: September 11, 2023

